

УДК: 364:004 (575.2)

Исмаилова Ж.К.

философия илимдеринин кандидаты, доцент
И.Абдраимов атындагы Кыргыз авиация институту

Исмаилова Ж.К.

кандидат философских наук, доцент
Кыргызский авиационный институт им. И.Абдраимова

Ismailova Zh.K.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
Kyrgyz Aviation Institute named after I.Abdraimov

**КЫРГЫЗСТАНДАГЫ СОЦИАЛДЫК САЯСАТТЫ САНАРИПТЕШТИРҮҮ:
МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ, ТОБОКЕЛДИКТЕРИ ЖАНА НАТЫЙЖАЛУУЛУГУ**

**DIGITALIZATION OF SOCIAL POLICY IN THE KYRGYZ REPUBLIC:
OPPORTUNITIES, RISKS, AND EFFECTIVENESS**

**ЦИФРОВИЗАЦИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ:
ВОЗМОЖНОСТИ, РИСКИ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ**

Аннотация. Бул макала Кыргыз Республикасындагы социалдык саясаттын санариптештирүүсүн изилдеп, анын мүмкүнчүлүктөрүн, артыкчылыктарын жана тобокелдиктерин талдайт. Изилдөөдө санариптик технологиялардын мамлекеттик башкаруу, социалдык камсыздоо, саламаттыкты сактоо жана билим берүү тармактарындагы таасири каралган. Макалада санариптик инфраструктура, электрондук кызматтар, Tunduk мобилдик тиркемеси жана алардын жарандардын жеткиликтүүлүгүнө, ыңгайлуулугуна жана коомдук аң-сезимге тийгизген таасири талданган. Ошондой эле санариптик теңсиздик, киберкоопсуздук жана маалыматтарды коргоо көйгөйлөрү көрсөтүлгөн.

Негизги сөздөр: санариптештирүү, социалдык саясат, мамлекеттик кызматтар, Tunduk тиркемеси, электрондук кызматтар, санариптик теңсиздик, маалыматтарды коргоо

Аннотация. Статья рассматривает цифровизацию социальной политики Кыргызской Республики, её возможности, преимущества и риски. Исследование охватывает влияние цифровых технологий на государственное управление, социальное обеспечение, здравоохранение и образование. В статье анализируются цифровая инфраструктура, электронные услуги, мобильное приложение Tunduk и их влияние на доступность, удобство и общественное сознание граждан. Также рассматриваются проблемы цифрового неравенства, кибербезопасности и защиты данных.

Ключевые слова: цифровизация, социальная политика, государственные услуги, приложение Tunduk, электронные услуги, цифровое неравенство, защита данных

Annotation. This article examines the digitalization of social policy in the Kyrgyz Republic, highlighting its opportunities, benefits, and risks. The study covers the impact of digital technologies on public administration, social protection, healthcare, and education. It analyzes digital infrastructure, e-services, the Tunduk mobile application, and their effects on accessibility, convenience, and public awareness. The study also addresses issues of digital inequality, cybersecurity, and data protection.

Keywords: digitalization, social policy, public services, Tunduk application, e-services, digital inequality, data protection

Киришүү.

Заманбап дүйнөдөгү санариптештирүү коомдук жашоонун бардык чөйрөлөрүндө, анын ичинде мамлекеттик башкаруу жана социалдык саясатта өзгөрүүлөрдүн негизги фактору болуп саналат. Экономикалык жана инфраструктуралык чектөөлөргө карабастан, Кыргыз Республикасы мамлекеттик процесстерге санариптик технологияларды активдүү интеграциялоодо. Бул саламаттыкты сактоо, билим берүү, социалдык камсыздоо жана эмгек мамилелерин камтыган социалдык саясат контекстинде өзгөчө актуалдуу.

Санариптештирүү Кыргызстандагы социалдык саясатты ишке ашырууда негизги куралга айланууда. Өкмөттүк платформалар процесстерди санариптештирүүгө, коррупцияны азайтууга, ачык-айкындуулукту жогорулатууга жана алыскы аймактарда социалдык кызматтарга жетүүнү камсыз кылууга мүмкүндүк берет.

2019-жылдан бери Кыргызстан «Санариптик Кыргызстан 2019–2023» улуттук программасын ишке ашырып келет [5], анын негизги максаты санариптик инфраструктураны түзүү жана электрондук өкмөттү өнүктүрүү болуп саналат. Программанын алкагында мамлекеттик органдарда «Түндүк» мамлекеттик кызмат көрсөтүүлөр порталы, электрондук инсандык күбөлүктөр жана электрондук документ башкаруу системалары киргизилген. Бул процесстердин ачык-айкындуулугун бир топ жогорулатты жана жарандардын мамлекеттик кызматтарга жетүү мүмкүнчүлүгүн жөнөкөйлөштүрдү. Санариптештирүү социалдык саясатты ишке ашыруу үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат:

Социалдык коргоону санариптик башкаруу [11]. Электрондук төлөм системалары жана жөлөкпулдарды жана субсидияларды автоматташтырылган эсептөө аялуу топторго даректүү колдоо көрсөтүүгө мүмкүндүк берет. Мисал: Социалдык жөлөкпул алуучулар үчүн бирдиктүү каттоо системасын (USUPSP) ишке ашыруу. Маалыматтарды автоматташтыруу аркылуу социалдык жөлөкпулдардын даректүүлүгүн камсыз кылуу.

Электрондук саламаттыкты сактоо (электрондук саламаттыкты сактоо) [10]. Те-

лемедицина жана электрондук жазууларды өнүктүрүү, айрыкча алыскы аймактарда медициналык жардамга жетүүнү жакшыртат.

Саламаттыкты сактоодогу Саламаттык санариптик системасы.

Билим берүү жана санариптик мүмкүнчүлүк [11]. Аралыктан окутуу платформалары, айрыкча пандемия учурунда, билим берүү процессин улантууга мүмкүндүк берди, бирок санариптик теңсиздик көйгөйүн баса белгиледи. Онлайн билим берүү пандемиядан кийинки мезгилде өзгөчө актуалдуу.

Tunduk порталы аркылуу мамлекеттик кызматтар. Tunduk бирдиктүү санариптик платформасы ведомстволор аралык маалымат алмашууну жеңилдетет, жарандар үчүн кызмат көрсөтүүнү жөнөкөйлөтөт. Электрондук жумуш менен камсыз кылуу – мамлекеттик бош жумуш орундарынын маалымат базасы сыяктуу санариптик платформалар аркылуу.

Кыргыз Республикасында санариптик куралдардын өнүгүшү социалдык саясаттын натыйжалуулугуна жана жеткиликтүүлүгүнө олуттуу таасирин тийгизет. Статистикалык маалыматтарга таянып, санариптик трансформациянын негизги аспектилерин аныктоого болот:

Булут негизиндеги берилген санариптик кол тамгалардын саны 1,8 миллионду түзөт [11]. Бул калктын санариптик мамлекеттик кызматтарга акырындык менен кошулушун көрсөтүп турат. Санариптик кол тамгалар социалдык жөлөкпулдарды алуу, документтерди иштетүү жана сертификаттарды алуу сыяктуу электрондук кызматтарга жетүүнү жөнөкөйлөтөт. Бирок, калктын болжол менен 25% гана камтыган камтуу көрсөткүчү, айрыкча айыл жерлеринде санариптик чечимдерди андан ары жайылтуу зарылдыгын көрсөтүп турат.

Коомдук тейлөө борборлорунда (КТБ) көрсөтүлгөн кызматтардын саны 2,2 миллионду түзөт [11]. Онлайн платформалардын киргизилишине карабастан, КТБ (КТБ) жарандар үчүн маанилүү жеткиликтүүлүк пункттары бойдон калууда. Бул мамлекеттик кызматтарга болгон суроо-талапты да, онлайн жеткиликтүүлүктөгү айрым чектөөлөрдү да чагылдырат. Бул көйгөйлөр санариптик теңсиздикке жана санариптик сабаттуулуктун төмөндүгүнө байланыштуу болушу мүмкүн.

Tunduk тиркемеси 3 миллион жолу жүктөлүп алынган [11]. Tunduk мобилдик тиркемеси онлайн кызматтарга жетүү үчүн негизги курал болуп саналат. 3 миллион жүктөөлөр коомчулуктун, айрыкча жаштардын жана шаар тургундарынын жогорку кызыгуусун көрсөтүп турат. Бул ошондой эле мобилдик платформалардын санариптик социалдык саясаттын негизги каналы катары өнүгүү мүмкүнчүлүгүн көрсөтөт.

Азыркы кыргыз коому өкмөт менен өз ара аракеттенүүнүн санариптик формаларына барган сайын ыңгайлашып баратат. Бул трансформациянын негизги куралдарынын бири Tunduk мобилдик тиркемеси болуп калды, ал жөн гана техникалык чечим эмес, жалпы калк үчүн мамлекеттик кызматтарга жетүү үчүн ыңгайлуу жана жеткиликтүү канал болуп саналат.

Смартфондорго орнотуу мүмкүнчүлүгүнүн аркасында тиркеме жаштар, ишкерлер жана күнүмдүк жашоосунда санариптик технологияларды активдүү колдонгондор арасында өзгөчө популярдуу болуп калды. Бирок, анын интуитивдик интерфейси жана бюрократиялык процедуралардын азайышынын аркасында аны колдонуу улгайган адамдар арасында да күч алууда. «Tunduk» тиркемесинин эң маанилүү өзгөчөлүктөрүнүн бири - 2021-жылдын 8-февралындагы президенттин жарлыгына жана тиешелүү өкмөттүк жоболорго ылайык юридикалык жактан милдеттүү деп таанылган санариптик документтердин киргизилиши болду [11]. Бул өзгөрүү жарандардын жашоосун жөнөкөйлөтүп гана тим болбостон, жаңы ой жүгүртүүнү калыптандырууда да маанилүү ролду ойноду: мамлекеттик документтер мындан ары кагаз документтер катары гана кабыл алынбайт.

Эми Кыргызстандын тургундары смартфондорун паспорттор (ID карталары), айдоочулук күбөлүктөр, унааны каттоо күбөлүктөрү, туулгандыгы тууралуу күбөлүктөр, нике жана ажырашуу документтери, пенсиялык күбөлүктөр жана башкалар сыяктуу документтерди көрсөтүү үчүн колдоно алышат.

Мунун баары тиркеменин «Санариптик документтер» бөлүмү аркылуу ишке ашырылат, ага Бирдиктүү идентификациялоо системасы аркылуу кирип, булутка негизделген электрондук кол тамга алгандан кийин кирүүгө болот.

Ыңгайлуулук жана күнүмдүк жүрүм-турумга тийгизген таасири. Колдонуучулар белгилеген негизги нерселер - бул ыңгайлуулук жана убакытты үнөмдөө. Каалаган убакта телефон аркылуу документтерди көрсөтүү мүмкүнчүлүгү мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттенүү жөнүндөгү түшүнүктү өзгөрттү: кеңселерге жеке баруу зарылдыгы жок болуп, кезектер кыскарып, процесстин өзү анчалык стресстүү болбой калды. Көптөгөн жарандар үчүн бул өлкөнүн модернизациясынын символу жана адилеттүү жана ачык башкарууга карай кадам болуп калды.

Коомдук аң-сезимге тийгизген таасири өзгөчө маанилүү: санариптик технологиялар мындан ары «чет элдик» же татаал нерсе катары кабыл алынбайт. Тескерисинче, алар жөнөкөйлүк, иш-аракет эркиндиги жана коррупциялык кысымдын жоктугу менен көбүрөөк байланыштырылууда. Кызмат адамдары менен жеке байланыштын зарылдыгынын жоктугу опузалоо же «кызматтык орунга секирүү» коркунучун бир топ азайтат.

Андан тышкары, улуттук маалыматтарды коргоо стандарттарынын негизинде ишке ашырылган санариптик документтердин коопсуздугунун жогорулашы менен өкмөткө болгон ишеним бекемделет. Ошентип, Tunduk мобилдик тиркемеси жөн гана техникалык инновация эмес, санариптик жарандык аң-сезимди калыптандыруу куралы болуп саналат. Ал жарандардын ой жүгүртүүсүнүн өзгөрүшүнө өбөлгө түзөт: алар активдүүрөөк, көз карандысыз жана натыйжага багытталган болуп калышат. Кыргызстан күн сайын акылдуу өкмөт моделине карай бара жатат, анда адамдар көңүлдүн борборунда болот жана технология коомдун кызыкчылыктарына кызмат кылат.

Бирдиктүү идентификациялоо системасындагы колдонуучулардын саны 2,5 миллионду түзөт [11]. Бирдиктүү идентификациялоо системасы мамлекеттик платформаларга коопсуз кирүүнү камсыз кылат. Мобилдик абоненттердин санына салыштырмалуу анын камтуусунун салыштырмалуу төмөндүгү санариптик системаларга болгон ишенимди жогорулатуу жана маалыматтык өнөктүктөрдү күчөтүү зарылдыгын көрсөтүп турат. 7,5 миллион мобилдик телефон абоненти бар [11].

Бул көрсөткүч жалпы калктын санынан (болжол менен 7 миллион) ашып, жогорку санариптик жеткиликтүүлүктү жана калктын мобилдүүлүгүн көрсөтүп турат. Бул мобилдик социалдык кызматтарды кеңейтүү үчүн олуттуу потенциалды билдирет. Бирок, аны максаттуу түрдө пайдалануу керек: санариптик билим берүү жана тиркеме интернеттерин жакшыртуу аркылуу.

Электрондук документтерди башкаруу системасында (ЭДБС) катталган документтердин саны 27 миллионду түзөт [11]. Электрондук документтерди башкаруу (ЭДБС) мамлекеттик сектордо санариптик чечимдерди ишке ашыруунун масштабын көрсөтөт. Бул мамлекеттик органдардын ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн ачык-айкындуулугун жана натыйжалуулугун жогорулатууга өбөлгө түзөт, бул социалдык саясатты адилеттүү жана өз убагында ишке ашыруу үчүн абдан маанилүү.

Эл аралык уюмдар, банктар жана агенттиктер менен активдүү кызматташуусуз Кыргызстандагы санариптик технологияларды өнүктүрүү мүмкүн эмес. Ички ресурстар чектелүү болгондуктан, өлкө тышкы тажрыйбага, техникалык жардамга жана каржылоого таянып, санариптештирүү моделин ырааттуу түрдө куруп жатат.

Өнөктөштөр санариптик трансформация стратегияларын иштеп чыгуудан баштап, билим берүү, саламаттыкты сактоо, мамлекеттик кызматтар жана телекоммуникация тармактарында конкреттүү чечимдерди ишке ашырууга чейин бардык этаптарда маанилүү ролду ойношот.

Санариптештирүүнү коомчулуктун кабыл алуусундагы өнөктөштүктүн ролу. Эл аралык өнөктөштөрдүн болушу санариптик чечимдердин сапатына гана эмес, ошондой эле санариптик долбоорлорго болгон коомчулуктун ишенимине да таасир этет. Автордук түзүмдөрдүн катышуусу демилгелердин мыйзамдуулугун бекемдейт, процесстерде ачыктык жана тунуктук сезимин жаратат жана санариптештирүүнү цивилизациялык

тандоо катары кабылдоону калыптандырат.

Санариптештирүүнүн кыйынчылыктары жана тобокелдиктери. Оң өнүгүүлөргө карабастан, бир катар көйгөйлөр сакталууда: санариптик теңсиздик: калктын олуттуу бөлүгү, айрыкча алыскы аймактарда, интернетке жана санариптик көндүмдөргө ээ эмес; улгайган адамдардын арасында санариптик сабаттуулуктун төмөн деңгээли; киберкоопсуздук жана жеке маалыматтарды коргоо социалдык чөйрөнү санариптештирүү контекстинде маанилүү маселелер болуп саналат; жарандардын электрондук системаларга ишенбөөчүлүгү жана өзгөрүүлөргө бюрократиялык каршылык.

Келечек жана сунуштар. Санариптик чечимдерди социалдык саясатка натыйжалуу интеграциялоо үчүн төмөнкүлөр зарыл: айыл жерлерин кошо алганда, өлкө боюнча санариптик инфраструктураны өнүктүрүү; санариптик сабаттуулук боюнча билим берүү программаларын ишке ашыруу; маалыматтарды коргоо үчүн укуктук жана техникалык чараларды күчөтүү; санариптик мамлекеттик кызматтарга жарандардын ишенимин жогорулатуу; аялуу топторду эске алуу менен санариптик чечимдердин инклюзивдүүлүгүн камсыз кылуу.

Корутунду. Санариптештирүү - бул Кыргызстандын социалдык саясатын модернизациялоонун күчтүү куралы. Бирок, бул процесстин ийгилиги комплекстүү мамилеге, ведомстволор аралык кызматташууга жана жарандык коомдун активдүү катышуусуна көз каранды. Эгерде туура ишке ашырылса, санариптештирүү Кыргыз Республикасында адилеттүү, натыйжалуу жана жеткиликтүү социалдык саясаттын пайдубалы боло алат. Эл аралык өнөктөштөр жөн гана долбоорлорду каржылабастан, алар Кыргызстандагы туруктуу санариптик экосистеманы түзүүгө багытталган түзүмдүк реформалардын катализаторуна айланат. Бул кызматташтык улуттук санариптештирүү саясатын бекемдейт, аны узак мөөнөттүү келечекте ырааттуу жана туруктуу кылат.

Колдонулган адабияттар

1. Азиатский банк развития: проекты в КР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.adb.org/countries/kyrgyz-republic/main>

2. Всемирный банк в Кыргызской Республике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.worldbank.org/ru/country/kyrgyzrepublic>
3. GIZ в Кыргызской Республике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.giz.de/en/worldwide/374.html>
4. KOICA – Korea International Cooperation Agency [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.koica.go.kr>
5. Мобильное приложение «Tunduk» – Государственный портал электронных услуг [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://portal.tunduk.kg>
6. Официальный сайт Европейского Союза в КР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://eeas.europa.eu/delegations/kyrgyzstan>
7. Постановление Кабинета Министров Кыргызской Республики от 18 ноября 2022 года № 637 «О внесении изменений в некоторые решения Правительства Кыргызской Республики» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gov.kg>
8. Программа развития ООН в КР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.undp.org/kyrgyzstan>
9. США. Агентство по международному развитию (USAID) в КР – Официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.usaid.gov/kyrgyz-republic>
10. Указ Президента Кыргызской Республики от 8 февраля 2021 года № 27 «О мерах по внедрению цифровых документов на территории Кыргызской Республики» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://president.kg>
11. Цифровой Кыргызстан 2019–2023: Национальная стратегия цифровой трансформации Кыргызской Республики [Электронный ресурс]. – Бишкек, 2019. – Режим доступа: <https://www.digital.gov.kg>